

פרשת ויגש התשפ"ג

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

Shiur L'Ilu Nishmat

D'vorah Sara Bat Avraham and Sarah A"H

1. בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק א - טז

(א) ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל-איש מעלי ולא-עמד איש אִתּוֹ בְּהַתּוֹדֵעַ יוסף אל-אֶחָיו: (ב) ויתן את-קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה: (ג) ויאמר יוסף אל-אֶחָיו אָנִי יוסף העוד אִבִּי חַי וְלֹא-יָקֻלוּ אֶחָיו לַעֲנֹת אִתּוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו: (ד) ויאמר יוסף אל-אֶחָיו גִּשְׁוֹגָא אֵלַי ויגשו ויאמר אָנִי יוסף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר-מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִם: (ה) ועתה אל-תַּעֲצֹבוּ וְאֵל-יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מָכַרְתֶּם אֹתִי הַנְּהָה כִּי לִמְחָה שָׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם: (ו) כִּי-נִהַי שָׁנָתִים הָרַעַב בְּקָרֵב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין-חֲרִישׁ וְקָצִיר: (ז) וישלחני אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֲרִית בְּאָרֶץ וְלִהְיוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה: (ח) ועתה לא-אֲתֶם שָׁלַחְתֶּם אֹתִי הַנְּהָה כִּי הָאֱלֹהִים וְיִשְׁלַחְנִי לָאֵב לְפָרְעָה וְלֶאֱדוֹן לְכָל-בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל-אָרֶץ מִצְרַיִם: (ט) מִהָרֹו וְעָלוּ אֶל-אֲבִי וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנֵךְ יוֹסֵף שְׁמַנִּי אֱלֹהִים לְאֶדוֹן לְכָל-מִצְרַיִם רָדָה אֵלַי אֶל-תַּעֲמֹד: (י) וישבת בארץ-גִּשְׁוֹ וְהִיִּתְ קָרוֹב אֵלַי אֲתָה וּבְנֵיךָ וּבְנֵי בְנֵיךָ וְצִאֲנֶךָ וּבְקָרְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ: (יא) וכלפִלְתִּי אֲתָךְ שֵׁם כִּי-עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים רַעַב פֶּן-תִּגְרַשׁ אֶתְּךָ וּבֵיתְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ: (יב) וְהַנְּהָה עֵינֵיכֶם רְאוֹת וְעֵינֵי אֶחָי בְּנֵימִין כִּי-פִי הִמְדַּבֵּר אֵלֵיכֶם: (יג) וְהַגְדַּתֶם לְאֲבִי אֶת-כָּל-כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמְהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת-אֲבִי הַנְּהָה: (יד) ויפל על-צוֹנְאָרִי בְּנֵימִן-אֶחָיו וַיִּבְכֶּה וּבְנֵימִן בָּכָה עַל-צוֹנְאָרִיו: (טו) וינשק לְכָל-אֶחָיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵהֶם וְאֶחָרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ: (טז) וְהָקֵל גִּשְׁמֵעַ בֵּית פֶּרְעָה לְאֹמֶר בָּאוּ אֶחָי יוֹסֵף וַיִּיטֵב בְּעֵינֵי פֶרְעָה וּבְעֵינֵי עַבְדָּיו:

2. כתר יונתן בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק א

ולא יכול יוסף לסבול שלא לבכות, מן בגלל כל מן שעומדים לפניו ויאמר הוציאו כל איש מלפני ולא עמד איש עמו כאשר התוודע יוסף לאחיו:

3. רד"ק בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק א

ולא יכל - כיון שהזכיר כמה פעמים רעת אביו שימצאנו נכמרו רחמיו עליו ולא יכול להחזיק עצמו מלבכות, ובעבור כל הנצבים עליו קרא, הוציאו כל איש מעלי, ואותם שקרא להם להוציא יצאו גם כן עם האחרים לפי שאמר להם כל איש:

4. רש"י בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק א

ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים - לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם:

5. רשב"ם בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק א

ולא יכול יוסף להתאפק - עוד, כי עד עתה היה עושה כל מעשיו על ידי שהיה מתאפק בלבו, כמו שכתוב למעלה ויתאפק ויאמר שימו לחם: לכל הנצבים עליו - בפני כל הנצבים עליו לא יכול עוד להתאפק, ויקרא למשרתיו הוציאו כל הנצבים עלי מן הבית. כך עיקר פשוטו:

6. בכור שור בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק א

ולא יכול יוסף להתאפק: מלבכות ומלהגלות להם עצמו, כי לא מצא מענה והכיר דברי אמת [כי] מצטער אביו יותר מדאי. לכל הנצבים עליו ויקרא: לכל העומדים אצלו קרא, וצוה להם להוציא כל

איש מעליו, פן יבושו אחיו על אשר מכרוהו. ועוד שמא מרוב בושת יאמרו: לא ידענוך, ולא היו דברים מעולם. ועוד מפני שבועתו, שנשבע שלא יגלה לשום אדם מכירתו¹.

7. בראשית (פרשת מקץ) פרק מג פסוק יט - כד

(יט) אַם-כְּנִים אַתֶּם אַחֵיכֶם אֲחִיד אֲחִיד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶּם וְאַתֶּם לְכוּ הִבֵּיאוּ שָׂכָר רַעְיוֹן בְּתֵיכֶם: (כ) וְאַתֶּם-אֲחֵיכֶם הַקָּטָן תִּבְיָאוּ אֵלַי וַיֵּאמְרוּ דְבָרֵיכֶם וְלֹא תִמְוָתוּ וַיַּעֲשׂוּ-כֵן: (כא) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו אָבֵל אֲשָׁמִים | אֲנַחְנוּ עַל-אָחֵינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עֲלֵינוּ כַּאֲשֶׁר אֵלֵינוּ הִצְרָה הַזֹּאת: (כב) וַיַּעַן רְאוּבֵן אֶתֶם לֹא מֵר הָלוֹא אֶמְרָתִי אֵלֵיכֶם | לֹא מֵר אֶל-תְּחַטָּאוּ בְּיָד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם-דָּמּוּ הַגֵּה נִדְרָשׁ: (כג) וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף כִּי הִמְלִיץ בֵּינְתֶם: (כד) וַיֹּסֵב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבְרַךְ וַיִּשָּׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאֲתָם אֶת-שְׁמֹעוֹן וַיֵּאָסֵר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:

8. בראשית (פרשת מקץ) פרק מג פסוק כט - לא

(כט) וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-בְּנֵימִין אָחִיו בְּ-אֶמּוֹ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲחֵיכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר אֶמְרָתֶם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַחְנֶנּוּ בְנֵי: (ל) וַיִּמְהַר יוֹסֵף כִּי-יִבְקְמוּ רַחֲמָיו אֶל-אָחִיו וַיִּבְקֵשׁ לְבָכּוֹת וַיִּבָּא הַחֲדָרָה וַיִּבְרַךְ שָׁמָּה: (לא) וַיִּרְתַּץ פָּנָיו וַיִּצָּא וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שְׂיִמוּ לְהֶם:

9. רמב"ן בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק א

ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו - לא יכול לסבול שיהיו המצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם, לשון רש"י: ורבי אברהם אמר להתאפק - לסבול. לכל הנצבים עליו - טעמו עד שיצאו כל הנצבים עליו והוצרך לקרא להוציאם. אבל אונקלוס תרגם לאתחסנא, להתחזק, וכן ואתאפק ואעלה העולה (ש"א יג יב), וכן כל לשון התאפקות בכל מקום חזוק:

והנכון בעיני, שהיו שם מבית פרעה ומן המצרים אנשים רבים יחלו פניו למחול לבנימין כי נכמרו רחמיהם על תחנוני יהודה, ולא יכול יוסף להתחזק לכלם. ויקרא לעבדיו הוציאו כל איש נכרי מעלי כי אדבר עמהם, ויצאו מעליו, ובצאתם מעליו נתן את קולו בבכי וישמעו מצרים ואנשי בית פרעה המוצאים מעליו כי עודם בחצר החיצונה. ויתכן כי פירוש "הנצבים עליו" משרתיו העומדים לפניו, כמו הנער הנצב על הקוצרים (רות ב ו), שרי הנצבים (מ"א ה ל), להתיצב על ה' (איוב א ו). וטעם "ויקרא", שהרים קולו בכעס ואמר למשרתיו הוציאו כל איש מעלי, בלתי האנשים האלה: וטעם בהוצאה, שהוציאם משם כדי שלא ישמעו בהזכירו להם המכירה, כי תהיה להם (לחרפה) וגם אליו למכשול, שיאמרו עבדי פרעה ומצרים עליהם, אלו אנשי בוגדות, לא יגורו בארצנו ולא ידרכו בארמנותינו, בגדו באחיהם, גם באביהם בגדו, מה יעשו במלך ובעמו, וגם ביוסף לא יאמינו עוד:

10. בראשית רבה (וילנא) (פרשת ויגש) פרשה צג סימן ט

ולא יכול יוסף להתאפק וגו', רבי חמא בר חנינא אמר לא עשה יוסף כשורה שאלו בעטו בו אחד מהם מיד היה מת, רבי שמואל בר נחמן אמר כהוגן וכשורה עשה, יודע היה צדקן של אחיו אמר ח"ו אין אחי חשודים על שפיכות דמים.

11. מושב זקנים בראשית (פרשת מקץ) פרק מג פסוק ז

וא"ת ולמה לא אמר מיד אני יוסף אחיכם, ופ"י החסיד ז"ל שיוסף נשבע להם שלא להגיד לעולם ואפ"י להם, ושלא יוודע הדבר לעולם, וחשב יוסף אני אגלגל לתפוס את בנימין ויבא יעקב אחריו לפדותו ואי איפשר שיעקב לא יכיר אותו ואני אעכבו כאן וראייה (לקמן מ"ה א') ולא יכול יוסף להתאפק עד שיבא יעקב.

12. אור החיים בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק א

ולא יכול יוסף להתאפק. פירוש שלא עצר כח להמתין עד שיצאו כל הנצבים מעצמן וקרא בקול גדול הוציאו כל איש פירוש במהרה לא שיאמרו להם לצאת כי כשיצאו מעצמן יצאו במיתון ולא סבל אורך זמן ההוצאה, ואמר ולא עמד פ"י לא נתעכב איש אלא במהרה תיכף יצאו יחד:

13. תורת משה בראשית פרק מה פסוק א

ולא יכול יוסף להתאפק. נ"ל שרצה לקיים בהם סוף דבר של התוכחה (כי מעשה אבות סימן לבנים) כדי שייסבלו על עונם ויתכפר להם והוא והשיבך ד' מצרים באניות והתמכרתם שם לעבדים ולשפחות ואין קונה (דברים כ"ח ס"ח), ומשרצה יהודה למכור עצמו לעבדים ואין קונה שוב לא יכול להתאפק יותר מזה.

14. דברים (פרשת כי תבוא) פרק כח פסוק סח

וְהִשְׁבִּיבָהּ ה' מְצָרִים בְּאֲנִיּוֹת בְּלִרְדָּה אֲשֶׁר אֶמְרָתִי לָהּ לֹא־תִסִּיף עוֹד לְרֵאֲתָהּ וְהִתְמַכְּרָתֶם שָׁם לְאִיבֵיךָ לְעִבְדִּים וְלִשְׁפָחוֹת וְאִין קֹנָה: ס

15. משך חכמה בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק א

(א) ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים. רצונו לומר, כי רצה להתאפק ולהביא את יעקב לקיים "השמש והירח (והכוכבים כורעים) ומשתחוים לי" (לז, ט). ולא היה לו לרחם עליהם כאשר לא שמעו בהתחננו אליהם. אך שלא היה נאות לפני האנשים הנצבים שלא ידעו כל המאורע, והיה נראה כאכזר וכלב בליעל בלתי חונן. ולא היה יכול להתאפק בסיבת כל הנצבים עליו.

16. ריב"א בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק ג

ור"ת מאורלי' תירץ שמתחלה שאל על יעקב אם היה קיים ועכשיו שאל להם אם הוא בריא וחבירו ומחית בשר חי בשאת. ובלשון תלמוד מצינו מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה:

17. עקידת יצחק בראשית שער ל (פרשת מקץ-ויגש) 1420-1494

(יח) והכוונה באומרו תחלת דבריו העוד אבי חי כבר כתבנוה ראשונה: וזה כי לא נודע לו מחיי אביו עד עתה וגם עכשו ממה שהפליג יהודה בצער אשר מצא את אביו בקוחתם מאתו את בנימן חרד חרדה גדולה ואמר העוד אבי חי כי ירא אנכי אותו שמא הגיעהו מהצער שיעור שימות בו ולא אזכה ראות פניו. (יט) ולזה סיים דבריו מהרו ועלו אל אבי וכו' ולא יכלו אחיו לענות אותו על ענין בריאותו דבר גדול או קטון כי נבהלו מפניו ולשונם בבושה נשתה: ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא וכו'. צוה שייגשו אליו לאמר להם בחשאי אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה כי חרפה היא לכם. ועתה אל תעצבו וכו' לפי שהם בקשו להנצל מהשעבוד וההכנע אל אחיהם הקטן ולבטל חלומותיו ע"י מכירתו ושולחו כלה על אשר לא ידעו והשיאו אותם על זה עון אשמת יגון אביהם וגודל צערו ולסוף לא עלתה בידם (יח) לזה אמר להם עתה אל תעצבו ביחס המעשה המגונה ההוא לעצמכם עד שתאמרו שאתם עשיתם אותו ולא ה' פעל מצד שהיה רע ואין רע יורד מאתו יתברך גם לא יחד בעיניכם על שלא עלה בידכם.

18. ספורנו בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק ג 1480-1550

העוד אבי חי. אי אפשר שלא מת מדאגתו עלי:

19. שפתי כהן בראשית פרשת ויגש

ויאמר יוסף אל אחיו אמר להם סיבת הבכי כמודה ומתודה על חטאו הגדול, ואמר אני יוסף כלומר אני בעולם ואבי בעולם ולא הודעתיו, כמה נתאבל עלי תימה איך חי, וזהו העוד אבי חי, ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו ופחדו שלא יתלה הסרחון בהם שהם גרמו האבל לאביו וגם השכול, ומריבוי הרמת קול הבכי:

20. כלי יקר בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק ג

(ג) העוד אבי חי וגו'. אף על פי שכבר אמרו לו שהוא חי כמובן מכל דברי יהודה, מכל מקום חשב יוסף אולי אמרו כן כדי שייכמרו רחמיו על הזקן ולא יגרום לו מיתה כי נפשו קשורה בנפשו, על כן שאלם שנית העוד אבי חי. ולבבם לא כן ידמה וחשבו שלא נתכוון לשאול אם הוא חי או לא, אלא שבא להזכיר עוונם על כן אמר העוד אבי חי, לומר שאביו הוא ולא אביכם כי לא חסתם על צערו

כאילו אינו אביכם. על כן נבהלו ולא יכלו לענות דבר:

21. הכתב והקבלה בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק ג

(ג) העוד אבי חי. שאל להם זה, כי חשב אולי מה שאמרו עד הנה שימות אביהם ביגון היה כדי שישגו מבוקשם בהשבת בנימין, ובאמת איננו חי, ולזה רצה לדעת האמת (רלב"ג), ואפשר שהה"א ה"א התימה, אם אפשר הוא שיחיה עוד אבי אחר עברו עליו כל הצרות האלה?:

22. בית הלוי בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק ג

אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו. הנה בפסוק זה יש להתבונן בו הרבה. אחד דהרי כל דברי יהודה אליו בויכוחו עם יוסף עתה היה רק שחושש לצערו של אביו וכמו שאמר לו כי איך אעלה אל אבי גו', והנער יעל אל אביו, ותוך כדי דיבור שואל ממנו העוד אבי חי. וגם דהרי תיכף בעת ביאתם פעם שני למצרים שאל להם השלום אביכם הזקן אשר אמרתם העודנו חי והם השיבו לו כי הוא חי והלא מאז בואם למצרים עוד לא נסעו מזה ומה מקום יש לשואלם עכשיו שנית. ועוד יותר כי אם תתכן השאלה מדוע לא נאמר התשובה על זאת השאלה מה ענו לו אחיו על זאת השאלה: במדרש רבה (צג י) איתא על פסוק זה אמר אבא כהן ברדלא אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה יוסף קטנן של שבטים לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא שנאמר (תהלים נ) אוכיחך ואערכה לעיניך על אחת כמה וכמה. וכבר דברו רבים לבאר זה המדרש וכוונתו. גם יש להבין מה תוכחה שהיה כאן להשבטים, רק נבהלו מההודעה הפתאומית שלא עלה על דעתם כלל שזהו יוסף. וגם יש להבין מה שחלק המדרש לשנים ואמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה מהו דין ומהו תוכחה. וגם שארי דברי המדרש שהאריך בלשונו ואמר לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך. ויש להבין אומרו לפי מה שהוא וגם מהו הראיה מן הפסוק:

ואת אשר נראה בזה דהמדרש מפרש דפסוק זה לא אמרו יוסף בגדר פיוס לאחיו כלל. ותדע דאח"כ בהפסוק השני אחר שנבהלו מפניו אמר להם שנית אני יוסף אחיכם הזכיר להם אחוה שהוא הוראה להם שאוהב אותם ומחשבם לאחים. ובפסוק ראשון לא אמר להם רק אני יוסף ולא הזכיר להם אחוה ואהבה כלל. ובהודע להם שהוא יוסף לא היה להם שום פיוס רק אדרבה עוד נתוסף להם יראה ופחד בהודע להם שזה האיש הנלחם עמם עד עתה ומבקש עליהם עלילה בחנם הרי הוא יוסף שגמלו לו רעה והן עתה נפלו בידו וביכולתו לעשות בהם כרצונו ובודאי לפי השכל נקם ינקם והרי גם אח"כ כשכבר ראו טוב לבו עליהם ומ"מ כשמת יעקב חזרו להפחד ממנו ואמרו אולי ישטמנו יוסף והשב ישיב גו' ואף כי עתה בודאי דנפל הפחד עליהם וע"כ נתייראו ונבהלו מפניו ולא יכלו לענות אותו. וגם מה שאמר להם העוד אבי חי ג"כ מפרש המדרש דלא היה בגדר שאלה כלל וכמו שכתבנו למעלה דלא היה מקום לשאלה כזו כלל עתה. רק המדרש מפרש ליה שהוא בגדר תמיה ופליאה, ה' התימה, ואמר להם בלשון תמיה אני יוסף העוד אבי חי כמתמיה ואומר איני מבין היאך יכול אבי לחיות עד עתה מרוב צערו שאינו יודע ממני עד עתה. ובדברים אלו נטמן ברמז שאלה גדולה להם וגם סתירה על כל טענותיו של יהודה בויכוחו, דכל טענותיו של יהודה היה מצערו של יעקב שיגרום לו בלקיחתו את בנימין וא"כ הרי קשה עליהם מדוע לא חששו הם לצערו של אביהם ומכרו ליוסף. וגם דאם יכול לחיות בלא יוסף כן יהיה יכול לחיות בלא בנימין. וזהו אחרי שהגדילו לפניו גודל הרחמנות של אביהם כשיקח ממנו בנו אהובו סידר להם מעשה עצמם ונבהלו מתוכחתו ולא יכלו אחיו לענות לו על תוכחתו כי הוא סתירה וקושיא עליהם מעצמם על עצמם, וזהו שסיים המדרש לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא, דקדק ואמר לפי מה שהוא דגם ביום הדין יהיה התוכחה לכל אחד ממעשיו על מעשיו ויהיו מעשיו נתפסים ממעשיו היאך הם סותרים זה את זה דעל כל עון וחטא בפני עצמו סובר האדם שיש לו קצת תירוץ

23. תולדות יצחק בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק ג

אני יוסף העוד אבי חי. יש כאן [שלוש] ספיקות:
הספק הראשון, כששאל העוד אבי חי, למה לא השיבו לשאלתו:
הספק השני, מה צורך לו לשאול כן, הרי אמרו לו שלום לעבדך לאבינו עודנו חי:
הספק השלישי, למה לא אמר מיד המכירה אני יוסף אשר מכרתם אותי. ולספק הראשון, הפסוק השיב ולא יכלו אחיו לענות אותו. עם כל זה אחר שהוסרה הבהלה מהם היה להם להשיב:
והתשובה, שאם יאמר מיד אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי, יחשבו שכוונתו להורגם, ולזה לא הזכיר המכירה מיד, אבל אדרבה עם אומרו אני יוסף אמר העוד אבי חי, לומר אפילו עשו הרשע לא אמר להרוג לאחיו עד שימות יצחק אביו שלא להוריד שיבתו ביגון שאולה שנאמר [בראשית כז מא] יקרבו ימי אבל אבי וגומר, וכל שכן אני בעוד אבי חי, וכשנבהלו חשב יוסף אולי חושבים אחי שזה שאני אומר שאינו אמת אלא תחבולה אחרת כמו מרגלים אתם, לזה אמר גשו נא אלי ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי, ולפי שהבהלה שיש לאדם או היא מצד הדבר ההווה, או מצד העבר, להווה אמר אל תעצבו כי למחיה שלחני אלהים, על העבר אמר ואל יחר בעיניכם, שאז כשמכרתם אותי לא אתם שלחתם אותי הנה, ואם תאמר סוף סוף אנו עשינו רעה, לזה אמר ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים, והראיה שאתם שלחתם אותי לעבד ואני אב לפרעה וגומר ואם כן האלהים שלחני:

24. צידה לדרך בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק ג

(ג) אני יוסף העוד אבי חי. יש לומר דחי דהכא הוא מלשון ותחי רוח יעקב אביהם (להלן פסוק כז), כלומר העוד אבי חי בנבואה ולמה אינו יודע בנבואה שעודני קיים. ואם תפרשהו כפשוטו תימה למה שאל זה הלא כבר כמה פעמים הגידו לו שהוא חי, כן כתב מהרא"י ז"ל (בעל תרומות הדשן). אבל הרב הגדול ר"א שי' (בכלי יקר) פירש חי דהכא כפשוטו, כי חשב יוסף אולי אמרו לו כן שהוא חי כדי שיכמרו רחמיו על הזקן ולא יגרום לו מיתה כי נפשו קשורה בנפשו, על כן שאלם שנית העוד אבי חי. ולבכם לא כן ידמה וחשבו שלא נתכוון לשאול אם הוא חי או לא, אלא שבא להזכיר עונם על כן אמר העוד אבי חי ולא אמר העוד אבינו חי, לומר שאבי הוא ולא אביכם כי לא חסתם על צערו כאלו אינו אביכם, על כן נבהלו מפניו ולא יכלו לענות דבר. ועוד טעם אחר על בהלה זו לפי שאמר אני יוסף ולא אמר אחיכם על כן נבהלו מפניו, כי אמרו פן יבקש לעשות לנו כאשר אנחנו עשינו לו שהסיעו את עצמן מן האחוה כדפירש רש"י (לעיל לו, יז) על פסוק נסעו מזה, על כן אמר להם שנית אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה. ובתולדות יצחק פירש בענין אחר שאם יאמר מיד אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי, יחשבו שכוונתו להורגם ולזה לא הזכיר המכירה מיד אבל אדרבה עם אומרו אני יוסף אמר העוד אבי חי, לומר אפילו עשו הרשע לא אמר להרוג לאחיו עד שימות יצחק אביו שלא להוריד שיבתו ביגון שאולה, שנאמר (לעיל כז, מא) יקרבו ימי אבל אבי וגו', וכל שכן אני בעוד אבי חי. וכשנבהלו חשב יוסף אולי חושבים אחי שזה שאני אומר שאינו אמת אלא תחבולה אחרת כמו מרגלים אתם, לזה אמר גשו נא אלי וכו':

25. בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק כז

וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֶת פֶּלֶדְדְבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת־הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתִּתֵּי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

26. רש"י בראשית (פרשת ויגש) פרק מה פסוק כז

ותחי רוח יעקב - שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו:

27. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות - שמונה פרקים פרק ז

לפי שיעקב אבינו, כל ימי אבלו על יוסף - נסתלקה ממנו רוח הקודש, עד שבושר בחייו, אמר: +בראשית מה, כז+ "ותחי רוח יעקב אביהם", ואמר התרגום, המפרש העניינים המקובלים ממשה

רבנו: "ושרת רוח נבואה על יעקב אבוהון". ולשון החכמים: "אין הנבואה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות, אלא מתוך דבר שמחה".

28. אלשיך פרשת ויגש

ויאמר אליהם אני יוסף. ולבל יאמרו בלבבם כל רעתם זכר אשר עשינו לו, ויתעצבו מאוד באמרם כי כלתה אליהם הרעה מאתו, על כן מיד היחל בבכי לאמר אני יוסף, ואמר העוד אבי חי כלומר מה שגעיתי בבכיה ואני מדבר ובוכה, לא על צרתי כי אם על צרת אבי כי תמיה אני העוד אבי חי: ... או יאמר על פי הקדמותינו שכתבנו, אני יוסף כלומר אני הוא ולא שנית מהכשרון, באופן כי בשורה תחשב לאבי אמור לו כי אני חי. ואתמה אם העוד אבי חי כחיותו אז, שהיה חי רוח יעקב אביו, איך השכינה הסתירה ממנו ולא הגידה לו. והוא לא ידע כי המה כללו אותה עמהם למנין עשרה לגזור על בלתי הגיד, כי על כן נסתלקה ממנו עשרים ושתים שנה עד שנתבשר מיוסף, כי אז נאמר ותחי רוח יעקב אביהם, אך היה חושש שמרוב העצבון נסתלקה רוח הקדש ממנו: ואז כשמעם כי הוא לא נשתנה, שמו לבם להביט אל פניו, אם הצלם אלהים עודנו בו מאיר ומזהיר כאשר בתחלה. ובהבטה ראשונה עם שלא הסתכלו בעצם נבהלו מפניו כי ראו הארה מה מצלם אלהים אשר בפניו, ועל כן לא יכלו לענות, וזהו ולא יכלו וכו' כי נבהלו מפניו, כי לפי גודל קדושתו תגדל בושתם אשר פשעו בו מפניו:

29. תלמוד בבלי מסכת תענית דף ה עמוד ב

אמר רבי יוחנן: יעקב אבינו לא מת. אמר ליה: וכי בכדי ספדו ספדניא ונתנו תנטייא וקברו קבריא? אמר ליה: מקרא אני דורש, שנאמר: "ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל פי הנגי מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבבים", מקיש הוא לזרעו: מה זרעו בתיים — אף הוא בתיים.

30. ירמיהו פרק ל פסוק י

ואתה אל-תירא עבדי יעקב נאם-ה' ואל-תחת ישראל פי הנגי מושיעך מרחוק ואת-זרעך מארץ שבבים ושב יעקב וישקט וישאנו ואין מתריד:

31. פני דוד בראשית פרשת ויגש אות ח

ואח"ך כשאמר אני יוסף העוד אבי חי לא יכלו לענות אותו כי נבהלו מפניו דיעקב אע"ה אמר מת והוא חי. וזה כונת יוסף שאמר העוד אבי חי כלומר אלמלא שאבי חי ומסורת בידו שלא ימות א' מבניו בחייו כבר היה מת על ידי שאמר לו יהודה ואחיו מת לכן שאל העוד אבי חי לומר כי אין לו פחד וכן הם לא יצטערו כי בהיות אבי חי אין לחוש לדיבור זה. ואפשר דזה טעם יעקב אע"ה דכתיב ויפג לבו כי לא האמין להם והטעם שיצא מפיו ואחיו מת וברית כרותה לשפתים וכשראה סימן העגלות ידע שהוא חי ומוכרח שהטעם שהמסורת שבידו שלא ימות בחייו אחד מבניו אלים טובא ונצח ברית כרותה לשפתים ולכן ותחי רוח יעקב ששמח הרבה דהמסורת חזק מאד ומפר ברית כרותה לשפתים ושרתה עליו רוח הקדש ותחי רוח יעקב ואפשר שחזר ואמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם וכו' הגם שאמר אני יוסף העוד אבי חי.

32. רי"ף (על עין יעקב) חגיגה פרק א - דף ד עמוד ב אות ג (יאשיהו בן יוסף פינטי, 1565-1648)

ומה תוכחה של בשר ודם כך וכו'. וקשה כי לא מצינו כאן תוכחה של ב"ו כי לא אמר לאחיו שום דבר של תוכחה רק כי נבהלו מפניו מפני הבושה אבל תוכחה לא מצינו לעשות ממנה ק"ו לתוכחות על עון שמוכיח הקדוש ברוך הוא ואפשר לומר מ"ש יוסף אני יוסף העוד אבי חי הוא תוכחת מגולה שהם כת של שקרים שהרי אמרתם יש לנו אב זקן וילד זקונים קטן ואחיו מת והרי אני יוסף חי וכשם שדברתם בי שקר שמא הוא שקר ג"כ מה שאמרתם יש לנו אב זקן העוד אבי חי כאשר דברתם אז גם זה שקר ואין לך תוכחה גדולה מזו.